

НЕФОРМАЛЬНА ФІЗКУЛЬТУРНА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

INFORMAL PHYSICAL EDUCATION AS A COMPONENT OF DEVELOPING PROFESSIONAL COMPETENCIES OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS

У статті акцентується увага на важливості неформальної освіти у підготовці вчителів фізичної культури для Нової української школи (НУШ). Неформальна освіта виступає потужним інструментом, що дозволяє відійти від традиційних підходів до навчання, спрямовуючи увагу на розвиток практичних компетенцій, гнучких навичок та здатності до індивідуалізованого само-розвитку. Це сприяє формуванню професійної компетентності педагогів і підвищенню якості їхньої майбутньої діяльності.

Метою дослідження є вивчення потенціалу неформальної освіти у фізичному вихованні як невід'ємної складової професійної підготовки педагогів фізичної культури. Задля досягнення цієї мети визначено низку ключових завдань, зокрема: оцінка ролі неформальної освіти у професійній підготовці, аналіз її впливу на розвиток soft skills (м'яких навичок), формування практичної компетентності вчителів фізичної культури та доведення ефективності її інтеграції через індивідуалізований підхід. Визначено, що неформальна освіта сприяє формуванню лідерських якостей, організаційських здібностей, стресостійкості, конкурентоспроможності та здатності до адаптації в умовах змін на ринку праці. У статті представлено авторське трактування поняття «неформальна освіта у фізичному вихованні» та описано досвід розробки спеціалізованого курсу «Інструменти професійної комунікації вчителя фізичної культури в неформальній освіті». Курс спрямований на розвиток професійних компетенцій, зокрема рухових навичок, організації фізкультурно-масових заходів, оздоровчої роботи та молодіжного дозвілля, а також оволодіння новими видами спорту. «Неформальна освіта вчителя фізичної культури» трактується як сукупність організованих і самостійних освітніх заходів, які виходять за межі традиційного академічного навчання, спрямованих на формування професійної компетентності, розвиток рухових навичок, soft skills та емоційного інтелекту, що забезпечує готовність педагога до вирішення сучасних викликів у фізичному вихованні та здоров'язбережувальній діяльності.

Таким чином, неформальна освіта відіграє важливу роль у модернізації системи підготовки педагогів, сприяючи формуванню вчителів фізичної культури НУШ із розвинутим емоційним інтелектом (EQ), здатних впроваджувати здоров'язбережувальні технології та ефективно вирішувати сучасні професійні виклики.

Ключові слова: підготовка, професійна готовність, майбутній вчитель фізичної культури, середовище, підхід, неформальна

освіта, компетентність, інструменти комунікації, гнучкі навички.

The article highlights the importance of non-formal education in the training of physical education teachers for the New Ukrainian School (NUS). Non-formal education serves as a powerful tool that allows for a departure from traditional teaching approaches, focusing instead on the development of practical competencies, flexible skills, and the ability for individualized self-development. This contributes to the formation of professional competence in educators and enhances the quality of their future activities.

The purpose of the study is to explore the potential of non-formal education in physical education as an integral component of professional training for physical education teachers. To achieve this goal, several key objectives were outlined, including assessing the role of non-formal education in professional training, analyzing its impact on the development of soft skills, fostering practical competence in physical education teachers, and proving the effectiveness of its integration through an individualized approach.

It has been determined that non-formal education facilitates the development of leadership qualities, organizational skills, stress resistance, competitiveness, and adaptability in the changing labor market. The article presents the authors' interpretation of the concept of "non-formal education in physical education" and describes the experience of developing a specialized course titled "Tools for Professional Communication of Physical Education Teachers in Non-formal Education." The course focuses on developing professional competencies, including motor skills, organizing physical culture events, health-related activities, and youth leisure programs, as well as mastering new sports.

"Non-formal education for physical education teachers" is defined as a combination of organized and independent educational activities that go beyond traditional academic learning, aimed at forming professional competence, developing motor skills, soft skills, and emotional intelligence. This ensures educators' readiness to address contemporary challenges in physical education and health-preservation activities.

Thus, non-formal education plays a significant role in modernizing the training system for educators, fostering the development of physical education teachers in the NUS with enhanced emotional intelligence (EQ), capable of implementing health-preservation technologies and effectively addressing contemporary professional challenges.

Key words: preparation, professional readiness, future physical education teacher, environment, approach, informal education, competence, communication tools, soft skills.

УДК 378.011.3-051:796(477.82)(043.5)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/79.1.30>

Денисенко Н.Г.,
докт. пед. наук,
декан факультету початкової освіти
та фізичної культури
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Дишко О.Л.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики
фізичної культури
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Кліш І.С.,
канд. наук з фіз. вих. і спорту,
доцент кафедри фізичної культури
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Подоліук С.М.,
канд. філол. наук,
старший викладач кафедри філології
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах реформування освіти та переорієнтації на компетентнісний підхід постає питання оновлення змісту та методів підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Поряд із формальною освітою важливу роль у цьому процесі відіграє неформальна фізкультурна освіта, яка надає майбутнім педагогам можливості для розвитку професійних компетентностей через позаурочну активність, самоосвіту, участь у професійних спільнотах, волонтерських і спортивних заходах. Однак в освітньому просторі України досі недостатньо досліджено, як саме інтеграція неформальної фізкультурної освіти впливає на формування ключових компетентностей майбутніх учителів фізичної культури. Недостатня увага до цього аспекту може призводити до обмеженого використання потенціалу неформальних методів навчання для забезпечення цілісної професійної підготовки. Таким чином, актуальність дослідження обумовлена необхідністю визначення шляхів ефективної інтеграції неформальної освіти у підготовку майбутніх учителів фізичної культури, що дозволить підвищити якість їхньої професійної діяльності в умовах сучасних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Новий професійний Стандарт вчителя (2024), розроблений з оцінкою професійних функцій педагога, акцентує увагу на необхідності переосмислення підходів до спеціальних і професійних якостей вчителя, а також на подоланні стереотипів щодо розвитку його професійної компетентності. Це зумовлено тим, що сучасний підхід до освіти, зокрема до освіти дорослих, дедалі більше відходить від рамок традиційного формального навчання. Будь-яка діяльність, спрямована на зміну поглядів, переконань чи моделей поведінки людини через передачу нових знань, розвиток умінь та навичок, нині розглядається як неформальний освітній процес. У Меморандумі Європейської Комісії «Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи» (Випуск 2 (9), 2014) представлені рекомендації щодо розвитку неформальної освіти. Ця форма навчання є важливою складовою безперервної освіти, яка надає молоді та дорослим можливість здобувати знання, розвивати навички та формувати світогляд, адаптуючись до постійних змін у соціальному середовищі.

Згідно з аналізом літератури, науковці підсумували різні аспекти професійної підготовки вчителів у закладах вищої освіти, особливу увагу приділяючи значенню неформальної форми для формування гнучких навичок (soft skills). Зокрема: неформальну освіту в системі вищої освіти України досліджувала Н. Павлик [5]; теоретично-практичні аспекти і наукові підходи у неформальній освіті вивчали Д. Плинокос, М. Коваленко [7];

сутнісно-змістову характеристику поняття «неформальна освіта дорослих» в українському та зарубіжному науково-освітньому дискурсі аналізувала І. Мелешко [4]; неформальну освіту дорослих у контексті показників людського розвитку розглядала у своїх наукових працях О. Расказова [8]; неформальну освіту як складову освіти впродовж життя, її сутність, значення, перспективи проаналізовано у наукових розвідках Т. Пантюк [6] та ін. Як зауважує Н. Грона Концепція «soft skills» увійшла до складника світового ринку праці в найрізноманітніших сферах економіки та суспільства. Здебільшого soft skills ототожнюють з employability skills (навички для працевлаштування), people skills (навички спілкування з людьми), non-professional skills (непрофесійні навички), key skills (основні 32 навички), skills for social progress (навички для соціального розвитку), life skills (життєві навички) [2, с. 220].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, попри багатоглибкість методології наукових досліджень, невирішеним лишається питання неформальної фізкультурної освіти як елементу фізичного виховання студентів у контексті діяльності закладів освіти педагогічного спрямування. Це питання має важливе значення для отримання результатів подальших наукових досліджень, пов'язаних із розвитком теорії та практики адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в умовах Нової української школи. Ми виділяємо «недостатнє теоретичне обґрунтування ролі неформальної освіти», «обмеженість емпіричних досліджень щодо впливу неформальної освіти на професійний розвиток вчителя фізичної культури», «відсутність методичних підходів щодо організації неформальної фізкультурної освіти в умовах коледжу», «недостатній аналіз досвіду інших країн» та «ігнорування взаємозв'язку між неформальною освітою та формуванням ціннісних орієнтацій вчителя фізичної культури Нової української школи».

Мета статті – дослідити потенціал неформальної фізкультурної освіти як важливого елемента в системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Задля досягнення цієї мети визначено низку ключових завдань, зокрема: оцінка ролі неформальної освіти у професійній підготовці, аналіз її впливу на розвиток soft skills (м'яких навичок), формування практичної компетентності вчителів фізичної культури та доведення ефективності її інтеграції через індивідуалізований підхід у контексті вивчення освітнього компонента «Інструменти професійної комунікації вчителя фізичної культури у неформальній освіті».

Виклад основного матеріалу дослідження. Як вважає О. Василенко «на сучасному етапі «неформальна освіта розглядається як будь-яка організована систематична освітня діяльність»,

здійснювана за межами традиційної системи закладів освіти, з метою забезпечити певні форми навчання для певних груп населення, яка відрізняється нетрадиційним підходом до організації навчально-пізнавальної діяльності, високим ступенем гнучкості і різноманітності форм, тісним зв'язком із професійним і соціально-культурним середовищем, всебічним стимулюванням самоосвіти» [1, с. 37]. Аналогічної думки і Н. Сулаєва, яка стверджує, що сутність неформальної освіти слід розкривати з урахуванням визначення вихідного поняття – «неформальна освіта». У цьому контексті заслуговує на увагу визначення, запропоноване Комітетом з освіти Організації економічної співпраці та розвитку (Organization for Economic Cooperation and Development) у доповіді «Оцінка ролі національних кваліфікаційних систем у розвитку неперервної освіти» (The Role of National Qualifications Systems in Promoting Lifelong Learning, OECD 2005) [10, с. 395]. Авторка зауважує, що у цьому документі зазначається, що «неформальна освіта (non-formal education) – це форма навчання, включена в загальний план навчального процесу, але така, що формально не визнається як процес навчання (наприклад, у термінах, цілях і завданнях освіти, періоді навчання й оцінки якості), водночас містить значний освітній компонент» [10, с. 395].

Ми вважаємо, що у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури види неформальної освіти виділяються залежно від форм, методів та контексту навчання.

Розглянемо «участь у конкурсах і змаганнях» як вид неформальної освіти. Цей вид освіти дозволяє студентам фізкультурного профілю розвивати фахові навички в реальних умовах, отримувати практичний досвід та вдосконалювати свої можливості через спортивну конкуренцію. Серед особливостей та переваг виділяємо:

- «розвиток практичних навичок» – це вдосконалене вміння працювати в команді, розподіляти ролі, долати труднощі під час спортивних змагань;

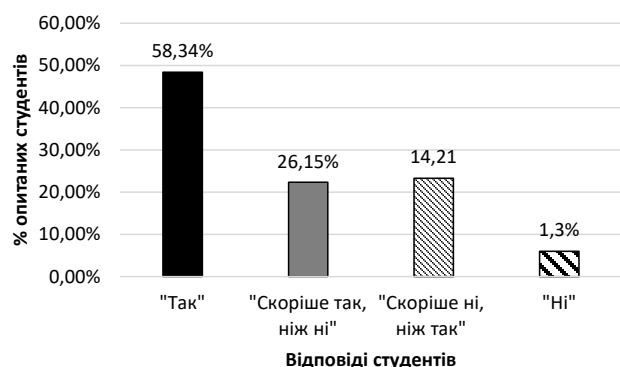
- «мотивація до вдосконалення» – відчуття досягнення успіху після перемоги або покращення власного результату мотивує до подальшої роботи. Або змагання стимулюють здобувачів освіти до прогресування і досягнення кращих результатів;

- «формування соціальних контактів» – змагання створюють умови для знайомства з однодумцями, фахівцями, тренерами; є можливість знайти майбутнього партнера для професійної співпраці;

- «підвищення впевненості у собі» – самопізнання (розуміння своїх сильних сторін); позитивне мислення; розвиток нових навичок (захоплення тим, що цікаво і що приносить задоволення. Це може бути навчання новій справі, спорту або творчості.

З метою вивчення специфіки підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах неформальної освіти нами було розроблено авторську анкету, яка мала на меті дослідити суб'єктивне ставлення здобувачів вищої освіти 2–3 курсів спеціальності 014.11 Середня освіта (фізична культура) Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради до інструментів професійної комунікації у неформальній освіті (всього 36 осіб). Частково проаналізуємо відповіді студентів. На перше запитання анкети «Як Ви вважаєте, чи забезпечені у Вашому коледжі всі необхідні умови для розвитку фахової компетентності за допомогою неформальної освіти?» мало на увазі як коротку оцінку за чотирма категоріями «Так», «Скоріше так, ніж ні», «Скоріше ні, ніж так» та «Ні». Зазначимо, що 58,34 % опитаних студентів вважають, що в коледжі створені всі необхідні умови.

У свою чергу, 26,15 % респондентів зауважили, що скоріше ці умови існують, ніж відсутні. Протилежної думки дотримувалося 14,21 % опитаних – їхня позиція полягає в тому, що у коледжі такі умови скоріше відсутні, ніж наявні. На повну відсутність відповідних умов вказали 1,3 % досліджуваних (цей показник ілюструє рис. 1).

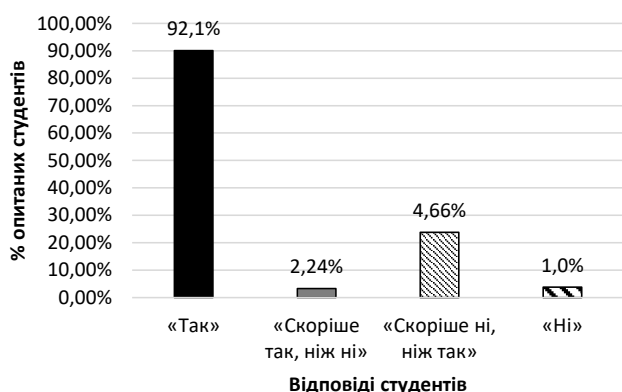

Рис. 1. Суб'єктивне сприйняття наявності у педагогічному коледжі умови для розвитку фахової компетентності за допомогою неформальної освіти

Що стосується другого пункту анкети – «Наскільки важливим Ви вважаєте розвиток навичок професійної комунікації в рамках неформальної освіти вчителя фізичної культури?», то переважна більшість студентів коледжу вважають, що розвиток навичок професійної комунікації вчителя фізичної культури є для них важливим (91,2 % опитаних). Окрім цього, 4,8 % респондентів, що не дали виразно позитивної відповіді на це запитання анкети, все ж таки відповіли у позитивному аспекті – вони позначили розвиток навичок професійної комунікації скоріше важливим, ніж неважливим.

Відповіді на наступне запитання анкети: «Чи важливо для майбутнього вчителя фізичної культури розвивати м'які навички, які забезпечують довгостроковий професійний успіх і сприяють адаптації до змін на ринку праці?» – відобразили майже повну однотайність студентів щодо цієї проблеми – 92,1 % опитаних вважають це необхідним. Здобувачі освіти пояснюють це тим, що гнучкі навички покращують професійну комунікацію; допомагають налагоджувати контакт із учнями, колегами та батьками, створюючи комфортну та сприятливу атмосферу; сприяють лідерству та мотивації (вчитель фізичної культури часто виступає в ролі лідера, який надихає учнів досягати успіху, зміцнювати здоров'я та розвивати особисті якості); забезпечують адаптацію до змін (уміння швидко реагувати на нові виклики в освіті чи спортивній галузі є важливим для успішної роботи в умовах постійних змін); розвивають емоційний інтелект (це дає змогу краще розуміти емоції учнів і реагувати на їхні потреби, що підвищує ефективність освітнього процесу); підвищують конкурентоспроможність (у сучасному ринку праці цінуються не лише професійні знання, а й здатність працювати в команді, вирішувати конфлікти та демонструвати гнучкість); стійкість до стресу (здатність ефективно працювати в складних або нестандартних умовах). Водночас 4,66 % серед тих, не дали виразно позитивної відповіді на це запитання анкети. Цей показник ілюструє рис. 2.

Позитивну відповідь на питання анкети «Як Ви оцінюєте важливість неформальної освіти для професійного розвитку вчителя фізичної культури? Які, на Вашу думку, переваги має такий підхід у порівнянні з формальною освітою?» дали 74,78 % респондентів.

Рис. 2. Суб'єктивне сприйняття студентами важливості розвитку м'яких навички, які забезпечують довгостроковий професійний успіх і сприяють адаптації до змін на ринку праці

Контент-аналіз дозволив виявити, що майбутні учителі фізичної культури в першу чергу зазначали «які конкретні навички чи знання студенти

можуть здобути через неформальну освіту»; «як ці навички можуть допомогти у подальший професійній діяльності»; «як неформальні курси, тренінги чи майстер-класи можуть доповнювати формальну освіту, зокрема в аспектах управління класом, комунікації з учнями та батьками, а також «розвиток нових методик викладання фізичної культури в контексті концепції НУШ». Преважна більшість майбутніх учителів фізичної культури надають перевагу неформальній освіті, яка виходить за межі традиційного формального навчання.

Отже, неформальна освіта вчителя фізкультури – це процес набуття знань, умінь і навичок поза межами формальної системи освіти, який здійснюється через самоосвіту, участь у тренінгах, семінарах, вебінарах, спортивних таборах, професійних зустрічах, а також через обмін досвідом із колегами. Така освіта спрямована на розвиток професійної компетентності вчителя, удосконалення методик викладання фізичної культури, впровадження інноваційних технологій у навчальний процес і підтримку здоров'язбережувальної діяльності учнів.

Поглиблення європейської інтеграції вищої освіти України, на український ґрунт підходів, що стали звичними для наших закордонних колег, вимагають від учасників освітнього процесу розуміння цілей і змісту передбачених інновацій, можливих перешкод і ризиків, пов'язаних із суттєвим оновленням усталених підходів до підготовки фахівців. На сьогоднішній день компетентнісний підхід у вищій фізкультурній освіті став найпоширенішим в силу прикладного характеру, максимальної прагматичності. Мета закладу освіти – надати студентам основи теоретичних знань і методично-комунікаційних навичок, з особливим акцентом на організацію та проведення різних форм занять в системі фізичного виховання України на засадах Концепції НУШ.

Згідно з навчальним планом підготовки бакалавра у 7 семестрі заплановано вивчення освітнього компонента «Інструменти професійної комунікації вчителя фізичної культури у неформальній освіті». Авторська робоча програма побудована на основі компетентнісного підходу, що сприяє формуванню у студентів важливих якостей для реалізації професійної діяльності, які необхідні для ринку праці, а критерії та параметри оцінки результатів освіти уніфікуються і виражаються у термінах і результатах, які можуть бути інтерпретовані і враховані у будь-якому освітньому закладі будь-якої країни.

Загальний / спеціальний напрям ОК. Після завершення курсу здобувач освіти демонструє вміння використовувати інтегровані знання та адаптувати їх до нових умов, що забезпечують та регулюють якісну професійну діяльність.

Орієнтація на:

– Т1. Формальну та неформальну освіту, зокрема неформальну фізкультурну освіту як одну з форм фізичного виховання здобувачів освіти; принципи організації та реалізації діяльності; різновиди форм неформальної освіти; її ключові характеристики, властивості та якісні особливості з урахуванням зарубіжного досвіду.

– Т2. Неформальну освіту в Україні як дієвий інструмент професійного розвитку сучасного вчителя Нової української школи; різноманітні види та форми її впровадження; неформальну та інформальну освіту майбутнім учителям фізичної культури, здатних впроваджувати на практиці нові види спорту та інновації.

– Т3. Роль неформальної освіти в розвитку критичного мислення майбутніх вчителів фізичної культури; нові цінності, свободу й вибір в освіті; розширення мережі професійних контактів; переваги неформальної освіти для вчителя фізичної культури.

– Т4. Правила успішної комунікації майбутніх вчителів фізичної культури; розвиток комунікативних навичок: як впевнено презентувати себе й свою позицію, захищати її в суперечці, ефективно відстоювати свою думку, протистояти маніпуляціям, долати стресові ситуації та будувати спілкування з конфліктними людьми.

– Т5. Розвиток лідерських навичок у роботі тренера (вчителя фізичної культури), керівника спортивної секції. Побудову комунікації в командній роботі, роботі спортивного інструктора, тренера, вчителя.

– Т6. Інтеграція ігрових елементів. Ігри як комунікаційний місток вчителя фізичної культури та учня (командні, групові, індивідуальні). Включення гумору. Справедливість і рівне ставлення. Створення мотиваційної атмосфери. Гнучкість у підходах (адаптація до ситуації).

Загальний стиль навчання. Програма включає декілька курсів лекцій (у тому числі гостових), які доповнюються семінарами та практичними заняттями. Основна частина навчання проходить у невеликих групах, де акцент робиться на обговореннях, дискусіях, усних відповідях, виконанні тестових завдань, підготовці індивідуальних проєктів і презентацій. *Результат навчання:* створення проєкту «Моя історія: від сьогодні до цілі». Потрібно визначити свою місію, ким я хочу стати й яку цінність я буду нести в своїй діяльності. Для цього потрібно відповісти на запитання:

- Де я знаходжусь сьогодні?;
- Що я зараз роблю, на що спрямовані мої зусилля?;
- Чого я хочу досягнути у майбутньому – яка моя мета, моя ціль?;
- Що я для цього роблю сьогодні?;
- Що я планую зробити згодом?;

– Як я це роблю?

Проєкт потрібно представити перед одногрупниками.

Вважаємо, що представлений ОК «Інструменти професійної комунікації вчителя фізичної культури у неформальній освіті» сформує у здобувачів освіти: низку професійних якостей: активність, цілеспрямованість, креативність, самостійність, наполегливість, працелюбність, добросовісність, ініціативність, комунікабельність; розвине власні загально-педагогічні і спеціальні здібності (включаючи рухові); сформує готовність організовувати: фізкультурно-масові і оздоровчі заходи в різних погодних умовах; здійснювати оздоровлення та змістове молодіжне дозвілля; демонструвати знання хоча б однієї конкретної тематичної області (методика викладання гімнастики, легкої атлетики, футболу, волейболу, баскетболу, плавання та нових видів активностей).

Висновок. Неформальна фізкультурна освіта є важливим, проте недостатньо дослідженим аспектом формування професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури. Її інтеграція у процес підготовки дозволяє розвивати ключові навички та цінності, які складно реалізувати в рамках формальної освіти. Водночас існує низка невирішених питань, пов'язаних із теоретичним обґрунтуванням, практичними механізмами впровадження та оцінювання ефективності таких освітніх форм.

У контексті реалізації концепції Нової української школи підготовка вчителя фізичної культури нового покоління передбачає формування не лише фахових знань і навичок, а й розвитку компетентностей, які відповідають викликам сучасного освітнього середовища. Неформальна фізкультурна освіта стає ключовим елементом цього процесу, адже вона сприяє самореалізації, креативності, здатності до співпраці, лідерству та критичному мисленню майбутніх педагогів. Попри значний потенціал, роль неформальної фізкультурної освіти у підготовці фахівців для НУШ залишається недостатньо розкритою. Зокрема, актуальними є такі невирішені питання: розробка ефективних підходів до інтеграції неформальної освіти у формальну систему підготовки; визначення механізмів формування педагогічної гнучкості та інноваційного мислення; аналіз впливу участі у спортивних заходах, волонтерських ініціативах та професійних спільнотах на якість професійної підготовки.

Отже, впровадження неформальної фізкультурної освіти у систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури здатне суттєво посилити реалізацію ключових принципів НУШ. Зокрема, це сприятиме формуванню педагога-інноватора, який вміє створювати сучасне, здоров'язберігальне та мотиваційне освітнє середовище для учнів, відповідаючи їхнім потребам і викликам часу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Василенко О. В. Неформальна освіта дорослих: нове соціально-освітнє явище. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2013. № 7. С. 35–44. URL: <http://www.adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/issue/view/8/9> (дата звернення: 20.01.2025).
2. Грона Н. Гнучкі уміння (Soft Skills) у курсі вивчення методики навчання української мови: зміст, формування, детермінація. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2021. Вип. 2. С. 218–226. URL: <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/11.pdf> (дата звернення: 21.01.2025).
3. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з чинників для їх працевлаштування. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2015. № 2. С. 162–167. URL: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/issue/view/36> (дата звернення: 21.01.2025).
4. Мелешко І. В. Сутнісно-змістова характеристика поняття «неформальна освіта дорослих» в українському та зарубіжному науково-освітньому дискурсі. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2016. Вип. 51. С. 231–238. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2016/51/51_2016.pdf (дата звернення: 24.01.2025).
5. Павлик Н. П. Неформальна освіта у системі освіти України. Освітологічний дискурс. 2016. № 2. С. 27–37. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/362/312> (дата звернення: 25.01.2025).
6. Пантук Т. І., Пантук М. П. Неформальна освіта як складова освіти впродовж життя: сутність, значення, перспективи. Інноватика у вихованні. 2018. Вип. 8. С. 40–49. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/27> (дата звернення: 24.01.2025).
7. Плинокос Д. Д., Коваленко М. О. Неформальна освіта: теоретичні аспекти і наукові підходи. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2016. Вип. 29. С. 53–60. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/27> (дата звернення: 26.01.2025).
8. Расказова О. Неформальна освіта дорослих у контексті показників людського розвитку. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2017. № 7. С. 116–125. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1a81a6ca-21e1-415a-a618-05b15d5708d8/content> (дата звернення: 25.01.2025).
9. Старченко С. О. Неперервна підготовка як складова фахової діяльності вчителя фізичної культури. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013. № 4. С. 286–293. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/items/4da6d2b9-a7e1-449b-a5e7-a3d9eeaaadd1a> (дата звернення: 20.01.2025).
10. Сулаєва Н. В. Неформальна мистецька освіта студентів вищих педагогічних навчальних закладів України. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013. № 7. С. 394–405. URL: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/3593/1/Sulaieva___%20Neformalna%20mystetska%20osvita.pdf (дата звернення: 25.01.2025).